

"לדורות"

סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

שאלון לרישום קורות ניצול/ת השואה

אוסף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים יעלה לאתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם משפחה: לנגבאום	שם פרטי: דינה
-------------------	---------------

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה
במידה והשאלה אינה נוגעת אלייך, אין צורך לענות עליה

שם משפחה איתו נולדתי: טטנבאום		בלועזית Tetnbum	
שם פרטי איתו נולדתי: דנקה		בלועזית Danka	
שם פרטי ושם משפחה של האב: משה טטנבאום		שם פרטי ושם נעורים של האם: גולדה לבנטל	
עיר לידה: וורשה		בלועזית warswa	
מקום מגורים קבוע לפני המלחמה: וורשה		בלועזית warswa	
מקום מגורים: פולין		ארץ המגורים: פולין	
השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה: (יסודי, תיכון, אוניברסיטה, ישיבה) בית ספר עממי-כתה א' ב'		מקצוע לפני המלחמה: (תלמיד, סנדלר, מורה)	
מקומות מגורים בתקופת המלחמה: וורשה פראגה פולין BZESKA 6 (שם העיר או האזור ושם הארץ)		חבר בארגון או בתנועה: (בית"ר, השומר הצעיר, בני עקיבא)	
במידה והיית בגטו, ציין את שמו: וורשה עד 1942		בלועזית Geto warsaw	
במידה והיית במחנה עבודה או מחנה ריכוז, ציין את שמו		בלועזית	
המקום בו נודע לך כי הנך אדם חופשי: וורשה פראגה במחבוא		תאריך השחרור: מאי 1945	
במידה והיית במחנה עקורים ציין את שמו (מחנות פליטים שהוקמו לאחר המלחמה בעיקר באוסטריה, גרמניה ואיטליה)		ציין מקום אליו חזרת לאחר השחרור מינסק מאזובייצקי	
במידה והיית במחנות מעצר בקפריסין, ציין ממת' עד מת'		שנת עליה: 1946	
		במידה ועלית באנייה, ציין את שמה בירה	

אנא ספרי/ על קורותיך לפני המלחמה

(ציוני דרך: הבית בו גדלת, בית הספר, חברי ילדותך; במה עסקו הוריך, המשפחה המורחבת, חגים ומאכלים):

שמי דינה לנגבאום לבית טטנבאום. נולדתי בוורשה בשנת 1932 להורי משה וגולדה, אחות לאדק אז בן 7. גרנו ברחוב קרמליצקה 24 שמאוחר יותר נכלל בתחום הגטו של וורשה. אבא היה במקור מוורשה ואמא ממינסק, מאזובייצקי. משפחתה של אמא חיה שם מזה דורות רבים, העיירה מרוחקת מוורשה כ-40 דקות נסיעה ברכבת. בשבתות חגים וחופשים נהגנו לנסוע לסבא יעקב-יונה ולסבתא רחלה- משפחת לבנטל. לאמא היו שתי אחיות ושלושה אחים. מרבית זיכרונות ילדותי הם ממינסק מאזובייצקי. סבא וסבתא גרו באזור היהודי ברחוב פילסוצקי מול בית העירייה, רחוב שהוביל לתחנת הרכבת. לסבא היה משרד בבית שבו כתב חוזים ואנשים מכל האזור, גם הגויים מהכפרים, היו מגיעים אליו ומשאירים את העגלות והסוסים בחצר הבית הגדולה שפלג מים עבר בה לצד עצי פרי גדולים. דודתי הצעירה אירינה הייתה הכתבנית של סבא. ואני זוכרת אותו מתהלך בחדר עם ידיים מאחורי הגב.

סבא וסבתא היו אנשים אמידים, לסבתא הייתה עוזרת ואף שואבת מים שהייתה מביאה מים הביתה. בעיני הילדה שהייתי היא נראתה לי מבוגרת ומסכנה, לבושה בלויים, וסבתא הייתה מושיבה אותה לאכול ארוחת בוקר. סבתא הייתה שומרת מסורת, על שולחן השבת הייתה תמיד מפה לבנה ואני זוכרת שהייתה מכינה גפילטע-פיש. מעל השולחן הייתה תלויה נברשת גדולה. בשבתות אחי ואני היינו הולכים למאפייה להביא את החמין. סבא וסבתא פינקו אותי מאד וסבא תמיד היה מחבק אותי. שנות ילדותי זכורות לי ביופין. אנחנו הילדים היינו מסתובבים בחצר ליד הסוסים הקשורים. ברחוב הייתה עוברת כרכרה, דורושקה, רתומה לסוסים והייתי רצה יחד עם הבנים לתפוס את היצול בכרכרה ולהתלות מאחור. הכרכרה נסעה לאט על הכביש העשוי אבנים קטנות דמויות חלוקי נחל וכך יכולנו להתלות עליה. כמו כן היינו עושים גלגל מחוט מתכת, מחברים לו ידית ורצים איתו ברחוב. מדי פעם הייתי עוזרת לסבא ועושה עבורו שלחיות.

אבי נפטר לפני המלחמה, הוא חלה בשחפת ונשלח לסנטוריום. הרבה לא זכור לי מתקופת מחלתו כיוון שלא חשפו אותנו הילדים לבעיות המבוגרים. לאמא היה בית מלאכה לשמיכות פוך ואיתה עבדו שש נשים נוספות. כשאבא נפטר עברנו לתקופה למיסק, שם אמא שכרה חדר וניסינו לחיות, אך במהרה חזרנו לוורשה. אחי אדק המשיך ללמוד במינסק וגם אז היה תלמיד מצטיין וזכה למלגות. אדק למד גם עברית בבית הספר תרבות והיה מקריא לנו מעיתונים שהגיעו מפלשתינה.

נא ספרי/ על קורותיך בזמן המלחמה

(גירוש, גטאות, מחנות וצעדות מוות, במסתור או בזהות בדויה ושם בדוי, פעילות ותפקידים במחתרת, השתתפות בבריחה או בהתנגדות, האנשים שהיו בסביבתך בגטו או במסתור, במי נעזרת או אולי למי עזרת):

הייתי בת שבע, בכיתה א', כאשר פרצה המלחמה. הבית בו גרנו היה בתחום הגטו. יחד איתנו גרו דודתי טולה, חמותה והבן של בעלה, ילד בן גילי. אוכל היה במשורה אך עדיין היה לנו כסף עבור כיכר לחם ליום. אני בתור הקטנה קיבלתי קצת יותר ואת מנת האקסטרה הייתי שומרת. למטה, ליד שער הבית, עמד ילד קטן רזה ושותק. מדי יום נתתי לו את מנת הלחם ששמרתי, הוא היה מושיט ידו, לוקח ושותק וכך במשך מספר ימים. יום אחד ירדתי למטה והילד שכב על הרצפה. דחפתי את הלחם לצידי גופו כדי שלא ייקחו לו אך הוא לא זז. בעל חנות המכולת הסמוכה יצא אלינו ואמר שהוא מת.

אמא הייתה יוצאת לחפש לנו אוכל. יום אחד היא שמעה שמחלקים בשר, אז היא יצאה וחזרה אחרי שעות עם בשר אותו בישלה עם כרוב אדום. התיישבנו לאכול, לעסתי שעה ארוכה את הבשר הקשה ושאלתי את אמא למה קשה לי לבלוע, ודודה טולה אמרה- "איך את רוצה שיהיה קל לאכול בשר סוס זקן" אני זוכרת שכמעט נחנקתי, ומאז איני מסוגלת לאכול או להכניס הביתה, דווקא, כרוב אדום.

עד שנת 1942 חיינו בגטו וורשה ואז ברחנו למינסק מאזובייצקי שם היינו כחצי שנה. תחילה לא סבלנו במיוחד, גרנו באזור היהודי, בגטו, ואף ביקרתי בבית הספר. בבית דיברנו כל הזמן על לברוח מפולין, וכשהרגשנו שהמצב מחמיר סבא שלח את אמא עם כסף ורכוש לרוסיה על מנת להכין את בריחתנו. התכנון היה שקודם אחי ואני ניסע ולאחר מכן כל היתר. הכל היה מוכן, מזוודה ואף נעליים חדשות שנקנו לכבוד הנסיעה. בדיור אז פלשה גרמניה לרוסיה והגבול נסגר. אמא נשארה ברוסיה ומאז נעלמו עקבותיה.

אחי שהיה כבר נער נלקח לעבודות כפיה והיה חוזר בכל ערב הביתה. יום אחד יצא עם קבוצת נערים ולא שב, הם נעלמו ולא נודע מה עלה בגורלם. נשארתי לבד עם סבא וסבתא. לסבא היה מין מנהג לשאול אותי לאן אנחנו נוסעים? ואני הייתי עונה לפלשתינה, לשמחת לב כולם, אבל עדיין נשארנו שם.

בקיץ 1942 החל הגרוש ממינסק מאזובייצקי לטרבלינקה. ביום שישי ריכזו את כל היהודים באומשלאגפלאץ. הייתי עם סבא ועם סבתא שדחפה לידי כד חלב והורתה לי לעבור לצד הארי ולברוח. עשיתי כדבריה, הגעתי כבר עד הכנסייה ושם עצר אותי שוטר פולני שזיהה שאני בורחת, תפס אותי ביד והחזיר אותי לאומשלאגפלאץ. ראיתי שם את סבתא שקראה לי, לידה הייתה בת דודי, בת אח של אימי שגרה לא הרחק מבית סבי. היא הייתה ג'ינג'ית יפהפייה מבוגרת ממני עם רעמת שיער נפלאה.

לפנות ערב בהגיע זמן התפילה התרוממו האנשים להתפלל והגרמנים החלו לירות מעל ראשי הקהל שהצטופף במקום. כדור פגע בצאורה של בת דודי, זרם דם פרץ מהפצע וניתז כמו סיר רותח. סבתא תפסה אותי כדי שלא אראה זאת, אבל אני ראיתי. שנים לאחר מכן עוד חשבתי איך סבתא הרגישה כשנכדתה נרצחת מול עיניה והשנייה צמודה אליה בחוסר אונים.

ואז החלו להוביל אותנו לכיוון תחנת הרכבת. במהומה הגדולה שהייתה במקום איבדנו את סבא. הדרך עברה ברחוב צר שנקרא שינוצקה-קש, על שם מזרונני הקש שהכינו ברחוב זה. סבתא דחפה אותי בכוח לתוך שער ואמרה לי לברוח, היא צעקה אחרי ללכת אל הרט. הרט היה פולני-גרמני, קולגה וחבר של סבי. בדיעבד הסתבר כי סבא סיכם איתו מראש שהוא יעזור להציל אותי. ידעתי את הדרך לביתו בגלל השליחויות שהייתי עושה עבור סבא.

רצתי כרדופת שדים, נעלתי כפכפי עץ שעשו רעש רב ולא הבנתי איך לא שומעים אותי בורחת. כל הדרך שמעתי צעקות-יהודים החוצה, אחריהם צרחות, יריות, ואז שקט. רצתי בכל כוחי עד שהגעתי לגשר קטן, וכדי לעבור לצד הארי הייתי צריכה לעבור ליד הבית שלנו. הגעתי למרחק של שני בתים משם ונתקפתי פחד נוראי, רציתי רק להתחבא ונכנסתי לחצר השכנים. הם היו בעלי טחנת הקמח, אנשים עשירים עם בית יפה. בתם הייתה חברה שלי. נכנסתי לחצר וכל המשפחה הייתה שכונה שם, מתה. נשכבתי ביניהם עם הפנים לכיוון הגופות ונרדמתי.

התעוררתי בחושך וכשאני רטובה. נגעתי בעצמי והרגשתי בדם הקרוש שהיה עלי. התחלתי לרוץ לכיוון ביתו של הרט עם כפכפי העץ המרעישים שלי וכאשר הגעתי לביתו הוא כעס עלי בגלל הרעש שהקימו הכפכפים. בביתו של הרט פגשתי את דודתי טולה, אחות אימי. העלו אותי לבוידעם עם שמייכה והחביאו את הסולם. לדודה סידרו מחבוא למטה מאחורי הספרייה. כעבור מספר ימים התרחצתי והחלפתי בגדים וסידרו לי מצע מאחורי שולחן כתיבה, שם שהייתי יומיים. לאחר מכן החליט הרט שזה מסוכן והוריד אותי למחסן הפחם, שם הייתי שוב כמה ימים ודאגו לי לאוכל ומים. את הדודה לא ראיתי יותר.

הרט החליט להעביר אותי למחבוא בוורשה פראגה אצל משפחה נוצרית, וכך לילה אחד נסענו ברכבת ממינסק מאזובייצקי לוורשה. ישבנו רחוקים זה מזו אך בטווח ראייה. עשיתי עצמי ישנה. כאשר הגענו לוורשה הייתה כבר שעת העוצר ולמזלנו המחבוא היה קרוב מאד לתחנת הרכבת. הגעתי לביתה של משפחת סקלסקי-ידווגה וקזימייש ובתם אירינה. בביתם שהייתי שנתיים וחצי יחד עם עוד 12 איש. כולנו גרנו בחדר אחד מוסווה בקומה השלישית של הבית ואני הייתי היילדה יחידה ביניהם. אירינה הייתה בת גילי ומדי פעם היו מוציאים אותי לדירתם והייתי משחקת איתה ועם הכלב שהיה להם, אותו אהבתי מאד. בלילות הייתי ישנה בדירה למטה והכלב היה ישן איתי על הספה הקטנה. לימים כאשר הגרמנים הגיעו לבית-הם הרגו אותי. האנשים איתם חלקתי את המחבוא היו אנשים אמידים ובעלי רכוש שיכלו לממן את שהותם שם. עבור השהות שלי שילם הרט, ידידו של סבי. לחלק מהאנשים היו בני משפחה שהתחזו לארים והיו באים מדי פעם עם כסף ואוכל. אני זוכרת שלא סבלנו מרעב של ממש, אוכל היה לכולם אך בסיסי ובצמצום, בבוקר סנדוויץ' עם תה ולפעמים קיבלתי גם שוקולד או תפוח.

המשפחה הפולנית אף חגגה לי יום הולדת אחת עשרה ויש בידי תמונה יחידה בה אני יושבת בין ידידיה ובעלה. את התמונה הזו נתנה לי אירינה, שנים לאחר המלחמה, בביקורי הראשון בוורשה לפני כ-25 שנה.

אנא ספרי/ על קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ (השחרור וחזרתך הביתה, חיך אחרי המלחמה, העפלה/ עליה):

באמצע שנת 1944 החזית התקרבה לוורשה והחלה התקוממות פולנית בעיר. הגרמנים הסתובבו בכל מקום והאנשים שהיו איתי במחבוא פחדו מאד וכולם עזבו וברחו ליערות, לפרטיזנים ולכל עבר. הרט הגיע לדירה ולקח אותי, איתו הייתה דודתי טולה, והתחלנו לברוח לכיוון גרמניה יחד עם כל הפולנים שגורשו בעקבות נסיגת הגרמנים.

החזית תפסה אותנו בעיר בשם קוטנו לשם הגיעו הרוסים ואז התחלנו את המסע חזרה ברגל. בדרך ראינו גרמנים הרוגים, שבויים והרס רב, כל זה לא הפריע לי. הלכנו ברגל ימים רבים כשאני צועדת יחפה. באחד הכפרים עצרנו לחפש אוכל ונתנו לי זוג ערדליים.

לוורשה המשוחררת הגענו ברגל, ומיד התחלנו לשווא לחפש קרובי משפחה. קיבלתי בגדים ונעליים חדשות ונסענו ברכבת למינסק מאזובייצקי שהייתה משוחררת כבר מספר שבועות, גם שם קיוונו למצוא מישהו ממשפחתנו. נודע לנו כי ארבעה ימים לאחר שהבריו אותי, דודתי אירינה שהצליחה להתחבא אחרי הגירוש נתפסה עם עוד יהודים שנשארו בעיירה והם נשלחו לנקות את הגטו ואז נאספו בידי הגרמנים לבית הספר קופרניק, שם העלו אותם באש.

שהינו במינסק מספר חודשים בהם גרתי עם הרט ודודתי, אך לא הסתדרתי עם הדודה ולא חזרתי לבית הספר. הסתובבתי בעיירה שחוותה את התעוררות החיים הפולנים. אהבתי ללכת לארמון שם רקדו והייתה מוזיקה. מאוחר יותר החליטה הדודה לעזוב שוב לקוטנו, שם פתח הרט משרד. מבין שניהם הוא זה שהיה מתייחס אלי יפה.

כשהייתי בת שלוש עשרה, לטולה והרט נולדה תינוקת ואני סבלתי מאד מידה הקשה של דודתי שהתעללה בי. ישנתי במטבח ואת ארוחותיי אכלתי לבד. פחדתי מאד מהחושך, כל עץ ושיח נראו לי מאיימים, והדודה הייתה שולחת אותי, תמיד בלילה, לפנות את האשפה לפח המרוחק. בדרך הייתי צריכה לעבור בגינה שם שיחי החמניות נראו לי כאנשים מתנוודים, וכאשר הייתי מתנגדת היא הייתה דוחפת אותי החוצה ונועלת את הדלת.

יום אחד גמלה בליבי ההחלטה לברוח. הייתי בקשר עם זוג שהיה איתי במחבוא וגר באותה עת בלודג', וכתבתי להם שאני באה אליהם. לדודתי אמרתי שאני הולכת לסרט ואת דמי הנסיעה חסכתי מהפרוטות שהייתה נותנת לי פעם בשבוע בליבולי.

הלכתי לתחנת הרכבת וקניתי כרטיס ללודג'. בדרך כתבתי מכתב לדודה ובו כתבתי כל מה שהרגשתי, וגם בשגיאות הכתיב האשמתי אותה. כתבתי לה שלא תחפש אותי כי לא תמצא. בדיעבד אני יודעת שהיא חיפשה אותי. את המכתב שלחתי מאחת התחנות בדרך.

הגעתי ללודג' לפנות בוקר, עייפה וללא כסף, ונקשתי על דלתם של גניה ובעלה הנק. הם קיבלו אותי יפה מאד, טיפלו בי, רחצו אותי וקנו לי בגדים. בהיותם זוג ערירי הם רצו מאד שאשאר איתם. שהייתי אצלם כחודש, כאשר ערב אחד נקש על דלתם הרט שחיפש אותי. התחבאתי מתחת למיטה והם לא הסגירו אותי, אבל הבנתי שאני חייבת להמשיך לברוח.

באחד הימים הגיע לביתם חייל מהבריגאדה היהודית, קרוב משפחתם בשם רומק, וכשראיתי אותו נמסתי. סיפרתי לו את קורותיי ושאני רוצה לנסוע לפלשתינה כמה שיותר מהר, והוא אמר לי "דנושו אל תדאגי, אני אסדר לך נסיעה לפלשתינה". למחרת היום חזר ולקח אותי למעין קיבוץ שהקימו באזור ושם חברתי לקבוצת ילדים איתם התחלתי את המסע לארץ דרך פראג לפרז ומרסיי, ואז עלינו על האונייה ביריה. על האונייה היינו 120 איש.

תקופת ההפלגה זכורה לי כחווייה טובה על אף המחסור באוכל ומים. כאשר הגענו לנמל חיפה עצרו אותנו הבריטים ושהינו עשרה ימים על סיפון האונייה. היה לנו טוב, קיבלנו לחם, ענבים ותפוזים. יום אחד קיבלתי כאב שיניים והורידו אותי בסירה למרפאה בעיר. השמועה על הילדה מהאוניה עשתה לה כנפיים והמון אנשים הגיע לראות אותי ופינקו אותי באוכל, בגדים וממתקים. חזרתי לאונייה בסירה הקטנה, זו הייתה חוויה נהדרת. ראיתי בעיר ערבי עם מכנסי שרוואל וערבייה עם פיילה על הראש, הסתכלתי על הכל בהתפעלות.

הבריטים העבירו אותנו למחנה מעצר בעתלית שם נשארנו כחודש כל קבוצת הילדים יחד. קיבלנו אוכל טוב- פירות ולחמניות. מדריכים שנשלחו אלינו לימדו אותנו שירים וריקודים, אני ידעתי רק את השפה הפולנית.

נא ספרי/י על חיך בארץ

(תחושותיך בעת עלייתך ארצה, פעילותך הציבורית או התרבותית, המשפחה שהקמת, המסר שברצונך להעביר לדורות הבאים):

בהגיענו לארץ לקחו אותי לפנימייה קטנה של אגודת ישראל בפתח תקווה, זה היה מבנה ישן ברחוב רוטשילד והיו איתי עוד ילדים מהאונייה. החיים שם היו טובים, דאגו לנו ופינקו אותנו, אך לא יכולתי להסתגל למגבלות הדת והלבוש. הייתי שם כחודשיים ויום אחד בקיץ 1946 פשוט קמתי והלכתי.

היה לי קצת כסף ונסעתי לתל אביב לסוכנות היהודית ברחוב אבן גבירול. עברית בקושי דיברתי, והסתובבתי ברחובות כשאני ילדה בת ארבע עשרה המחפשת את דרכה. כאשר הגעתי לבניין שאלתי מי מדבר פולנית ונפגשתי עם אחד הפקידים. סיפרתי לו שהגעתי מפתח תקווה ולא טוב לי שם, והוא הציע לי את כפר הנוער הדתי כפר חסידים שלידי חיפה.

הגעתי לשם אך גם שם נתקלתי בקשיי הסתגלות. הרגשתי זרה בעיקר בגלל שלא דיברתי עברית. ישבתי בכיתה והייתי נרדמת. אחרי תקופה לא ארוכה הודעתי למדריך שאני עוזבת. עם צרור קטן ביד, לא היו לי תיק או מזוודה- רק תיק אדום קטן על הכתף, ושוב אני בדרך לסוכנות. ביקשתי מקום בו אוכל ללמוד את השפה ולהשתלב.

רק כתובת אחת הייתה ידועה לי בארץ, בלפור 34 תל אביב, שם גרה משפחתו של רומק- חייל הבריגאדה שפגשתי בלודג' והיה אחראי לעלייתי ארצה. כך צעדתי ברחובות העיר עד שהגעתי אליהם. הם קיבלו אותי בחום ודאגה, סיפרו אותי וקנו לי בגדים חדשים. חליתי בדלקת אוזניים קשה והם טיפלו בי עד שהחלמתי ואז חזרתי שוב לסוכנות. הפעם נשלחתי לירושלים, לפנימייה דתית רק לבנות, בית-יעקב. הפעם כבר היה לי תיק וקצת חפצים אישיים והרגשתי ממש מסודרת. למדתי קצת עברית ונשארתי שם למשך שנה. בקיץ, בחופש הגדול, נסעתי לתל אביב ושוב הגעתי לסוכנות והפקיד שכבר הכיר אותי שאל "ילדה, מה את רוצה?" ואני עניתי "לא כל כך דתי ונוקשה".

כך הגעתי למקווה ישראל. במקווה הכל מצא חן בעיני, היו מרחבים ירוקים ופתוחים. הייתי נערה בת חמש עשרה והמקום כבש אותי. למדנו בקבוצה משולבת בנים ובנות יחד, חצי יום למדנו וחצי יום עבדנו בחקלאות. אני עבדתי במשתלה וגינת נוי ומאד אהבתי את זה, כמו כן עבדתי בחדר אוכל וגם במתפרה. מבחינה חברתית לראשונה הרגשתי טוב, הייתי ילדה יפה וכולם חיזרו אחרי. כך גם הכרתי את בעלי שהיה מבוגר ממני בשלוש שנים. אלימלך היה מילדי טהרן וכבר עבד כבוגר במקום. אמנם המדריכים לא עודדו את הקשר בינינו אך אנחנו לא ויתרנו.

בשנת 1948 פרצה מלחמת השחרור והקבוצה שלנו גויסה ללחימה. מקווה ישראל הייתה ממש בלב הקרבות והכדורים שרקו מעל ראשינו. אני הוצבתי בעזרה ראשונה והייתי רצה בין העמדות למרפאה ומתעלפת למראה הפצועים. תוך כדי הגיוס נערכה גם מסיבת סיום הלימודים שלנו. חלק מהקבוצה נסעו לניר עציון למתן עזרה, ובדרכם התהפך האוטובוס ורובם נהרגו או נפצעו. כל החוויות האלו היו קשות מאד עבורי ובשביתת הנשק הראשונה עזבתי את המקום לעיר חולון הסמוכה.

בחולון גרתי במין מחסן קטן בחצר של משפחה, מים זורמים לא היו ושירותים רק אצל בעלי הבית. מצאתי עבודה בלודזיה, הרווחתי פרוטות והיו ימים שאכלתי רק ארוחה אחת ביום. חברי היה בהגנה וכל אותה תקופה המשיך לגור במקווה ישראל. יום אחד הוא אמר לי "מספיק עם חולון, תחזרי למקווה" וכך מצאתי את עצמי גרה עם עוד שתי בנות בחדר במקווה ישראל ועובדת כטלפנית אצל מר קראוזה המנהל.

במהלך השנה במקווה התחתנתי עם אלימלך, הייתי אז בת שבע עשרה וחצי. החתונה נערכה בבני ברק שם התגוררו הוריו

ואת החופה ערך הרב פרנקל- הרב של תל אביב. החתונה הייתה צנועה, בין האורחים הייתה משפחתו של רומק, כשהוא עצמו נהרג בקרב על חולדה והוא בן עשרים ושמונה בלבד. גופתו מעולם לא נמצאה- הטנק שבו היה התפוצץ ונשרף. לאחר החתונה חזרנו למקווה והתחלנו לבנות את חיינו. גרנו בחדר קטן עם מקרר, ארון וסלון אותו קנו הורי בעלי. אנחנו רכשנו אקווריום ובערבים היינו יושבים ומתבוננים בדגים. עם הזמן הריתי ואיבדתי את תינוקי בחודש הרביעי, הייתי בת שמונה עשרה והיה לי מאד קשה. רציתי מאד ילדים וכך לאחר מספר חודשים הריתי בשנית וילדתי את בני משה הקרוי על שם אבי. החודשים הראשונים לאחר הלידה היו קשים עבורי ושכנה שגרה קרוב עזרה לי ולימדה אותי לטפל בתינוק.

כאשר משה היה בן שלוש וחצי נולדה לנו זיוה, על שם אימי גולדה, ואנו עברנו ממקווה ישראל לגבעתיים. כאן בנינו לנו חיים שלמים שנמשכו יחדיו שישים ואחת שנים, עד פטירתו של אלימלך לפני שלוש שנים. אני עבדתי כעוזרת גננת ומאד אהבתי את העבודה עם הילדים. בעלי עבד כמדריך תיירים ואני שאהבתי מאד לנסוע הרביתי לטייל בארץ ובעולם. בגיל שבעים בעלי יצא לפנסיה ואנחנו המשכנו לטייל עד שמחלתו הכריעה אותו.

יש לי שני ילדים, חמישה נכדים ושתי נינות. כל חיי מלווה אותי המוטו לא לוותר, להחליט ולעשות כי אין הזדמנות שנייה, ואני עושה. כיום, למרות החסר הגדול והגעגועים אני ממשיכה להיות פעילה, מרבה לבקר בתיאטרון וקונצרטים ונפגשת עם חברים בקפה אירופה. אני עדיין נוסעת כמעט מדי שנה בקיץ לוורשה, באוגוסט או מקיימים את האזכרה השנתית לנרצחי מינסק מאזובייצקי, אני אהבת לחזור לשם. הפעם הראשונה שחזרתי לוורשה הייתה לפני כ-25 שנה, עם בני ובתי. משדה התעופה נסענו היישר לבית הקהילה, לבית הכנסת ולתיאטרון אידה קמינסקה. משם נסענו למינסק, ובעיירה נשארה לגור יהודיה אחת בשם רומה. היא גרה בבית הלבנים היחיד בעיירה שמוקם ליד המאפיה בה נהגתי בילדותי לקנות לחם.

דפקתי בדלת, פתח לי בחור שנראה כמו גוי- אמו וסבתו היו נשואות לנוצרים, ואמרתי שאני מחפשת יהודיה בשם רומה. הוא ענה לי שזו סבתו. כשהיא נכנסה לחדר אמרתי לה שאני הנכדה של לבנטל. רומה הייתה בהלם מוחלט ומיד החלה לשאול איפה הייתי כל השנים, איך נשארתי בחיים ועוד. מיד רצתה לבשל ולהאכיל אותנו, ביקשתי ממנה להכין לי מרק עגבניות. הבית היה בית פולני יהודי טיפוס, בסגנון של פעם, אבל יפה, הייתה אפילו ישיבה מקטיפה אדומה. הסתובבתי בבית והרגשתי טוב שם. כשעזבנו את רומה נסענו לטרבלינקה. בפעם הראשונה שנסעתי לטשם עצרתי ליד כנסייה ושאלתי אישה שראיתי שם, איך הם ישנו כאן בכל השנים האלו עם הריח הנורא מהמשרפות, והיא ענתה לי "חיינו, מובן מאליו שיש מלחמה זה מה שקורה במלחמה". כל משפחתי נשרפה בטרבלינקה. בכל ביקור שלי מאז אני נוסעת קודם לטרבלינקה, מדליקה נרות לזכרם ומארגנת מניין לקדיש.

באותה נסיעה ראשונה לוורשה הלכתי לבית מצילי. ההורים נפטרו והבת אירינה-אירקה נשארה באותה דירה. לא זיהיתי אותה, זקנה רזה וכפופה, אבל היא זיהתה אותי מיד, לפי העיניים. אירנה היא זו שנתנה לי את התמונה היחידה שיש לי מכל אותה תקופה, התמונה שצולמה ביום הולדתי האחת עשרה עם הוריה שהצילו את חיי.

בקיץ 2013 חזרתי כהרגלי מוורשה מהאזכרה בטרבלינקה. היה טקס מוכבד בו השתתפו ראש העיירה ממינסק, חברים נוצרים וכמה יהודים. לאחר הטקס הזמננו לארוחה במסעדה במינסק מאזובייצקי וכך צעדנו לאיטנו באחד הרחובות, כאשר לפתע ראיתי לפני שער עץ גדול ובו דלת. תחושה מזרזה אפפה אותי, אי שקט, וניסיתי לפתוח את הדלת וקראתי לזיוה בתי. הדלת נפתחה למעין גינה ואני פרצתי בצעקות ובכי, זו הייתה החצר ובה ביתו של הרט. זה היה הבית אליו ברחתי מהמצעד לתחנת הרכבת, הבית ממנו החל מסע ההישרדות שלי.

הסיפור נכתב על ידי דינה לנגבאום

גבעתיים, אוגוסט 2013